

**QISHLOQ JOYLARDA OILAVIY TADBIRKORLIKNI RIVOJLANTIRISH
ORQALI AHOLI BANDLIGI VA DAROMADLARINI OSHIRISH**

*Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti
Menejment fakultetining BBA-85 guruh talabasi*

Karimova Nodira Nuriddin qizi

karimovanodira1512@gmail.com

Annotatsiya: *Maqolada qishloq xonadonlarining o'z biznesini yo'lga qo'yishi aholini ish bilan ta'minlash va pul daromadlarini ko'paytirishdagi o'rni o'rganiladi. Qishloq aholisining ulushi, kambag'allikning yillar kesimidagi o'zgarishi, imtiyozli kredit va subsidiya shartlari rasmiy statistika hamda hukumat qarorlari asosida ko'rib chiqilgan. Tahlil natijasida qishloq sharoitida oilaviy biznesni mustahkamlashga qaratilgan amaliy takliflar ishlab chiqilgan.*

Kalit so'zlar: *oilaviy tadbirkorlik, bandlik, kooperatsiya, ixtisoslashuv, xonadonbay tizim, aholini ish bilan ta'minlash, imtiyozli kredit, subsidiya.*

KIRISH

Har qanday davlatda aholi farovonligi, avvalo, odamlarning ish va barqaror daromadga ega bo'lishi bilan o'lchanadi. O'zbekistonda bu masala qishloq joylar uchun ayniqsa ahamiyatli: 2026-yil 1-iyul holatiga mamlakatda 38 mln 519,5 ming kishi doimiy yashagan bo'lib, ularning 18 mln 910,6 ming nafari, ya'ni 49,1 foizi qishloqda istiqomat qiladi [9]. Boshqacha aytganda, har ikki fuqarodan biri daromadini qishloq muhitida topishga majbur.

Qishloqda yirik zavod yoki muassasalar soni kam bo'lgani uchun ish o'rinlarining katta qismini kichik xo'jaliklar yaratadi. Bunday xo'jaliklarning huquqiy asosi 2012-yil 26-aprelda qabul qilingan O'RQ-327-sonli "Oilaviy tadbirkorlik to'g'risida"gi Qonundir [1]. Qonun mazmuniga ko'ra, oila a'zolari o'z mulkiy javobgarligi bilan, tavakkal qilib foyda olish maqsadida yuritadigan tashabbuskor faoliyat oilaviy tadbirkorlik hisoblanadi. Tomorqada sabzavot yetishtirish, qo'y-qoramol va parranda boqish, asalarichilik, issiqxona, tikuvchilik va hunarmandchilik shunga misoldir.

So'nggi yillarda bu yo'nalishga imtiyozli kreditlar, subsidiyalar va har bir xonadon bilan alohida ishlash tizimi joriy qilindi. Maqolaning maqsadi shu choralar qishloq aholisining bandligi va daromadiga qanchalik ta'sir qilayotganini ochib berishdir.

Olib borilgan tadqiqot ishida statistik ma'lumotlarni tahlil qilish, ko'rsatkichlarni davrlar va hududlar bo'yicha solishtirish hamda tizimli yondashuv usullaridan foydalanildi. Dastlabki ma'lumot sifatida qonun va Prezident qarorlari, aholi soniga oid rasmiy statistika, Jahon banki hisoboti natijalari va tijorat banklarining yillik hisobotlari olindi. Kambag'allik ko'rsatkichi 2024- va 2025-yillar uchun shahar va qishloq bo'yicha taqqoslandi, qo'llab-quvvatlash choralari esa qarorlarning o'zidagi shartlar asosida jamlandi.

Kuzatilgan natijalarga qaraganda, avval qishloq aholisi ahvalidagi siljishlarga e'tibor berilsa, Milliy statistika qo'mitasi va Jahon banki kuzatuvlariga ko'ra, 2025-yil oxirida

mamlakat bo'yicha kambag'allik darajasi 8,9 foizdan 5,8 foizga tushgan; qishloqda u 9,2 foizdan 6,4 foizgacha kamaygan (1-jadval) [7].

1-jadval

Hudud	2024-yil	2025-yil	Farq (foiz punkt)
Respublika bo'yicha	8,9	5,8	–3,1
Shahar joylar	8,6	5,2	–3,4
Qishloq joylar	9,2	6,4	–2,8

Manba: ma'lumotlari asosida muallif ishlanmasi

Quyida keltirilgan jadvalda ko'rinib turibdiki, 2025-yilda qishloq va shahar o'rtasidagi tafovut atigi 1,2 foiz punktni tashkil etgan (6,4 va 5,2). Jahon banki hisobotida 2021–2025-yillarda 3,7 mln kishi kambag'allikdan chiqqani, o'rta sinf ulushi esa 37 foizdan 72 foizga yetgani qayd etilgan [8]. Shu bilan birga bir muhim tafsilot bor: 2022–2025-yillardagi 8,4 foiz bandlik pasayishning 3,1 foiz bandi yollanma ish bilan band bo'lganlar sonining ko'payishi, 6,1 foiz bandi esa har bir xodim ish haqining oshishi hisobiga to'g'ri kelgan [8]. Demak, oilaviy biznes faqat o'z egasini boqib qolmasdan, qo'shimcha ishchi o'rinlari yaratganda eng katta samara beradi.

Aholi jon boshiga o'rtacha oylik daromad 2,6 mln so'mga yetgan; uning 72,6 foizi mehnat faoliyatidan, 10,1 foizi qishloq xo'jaligidan, 11,8 foizi pensiyalardan kelgan. Ammo, kambag'al deb hisoblanadigan aholi soni hamon 2,2 mln kishini tashkil etadi [7]. Bu qo'llab-quvvatlashni umumiy emas, aniq oilalarga qaratish zarurligini ko'rsatadi.

Moliyaviy yordam hajmi ham izchil oshib bormoqda. Oilaviy tadbirkorlik dasturiga 2022-yilda 10 trln so'm ajratilgan bo'lsa, 2023-yil uchun 13 trln so'm belgilangan, ya'ni 30 foiz ko'p; kredit yillik 14 foizdan berilishi saqlangan, yer ijarasi uzoq muddatga rasmiylashtirilgan dehqon xo'jaliklariga 50 mln so'mgacha garovsiz kredit ochilgan, avval kredit olmaganlarga esa ustuvorlik berilgan [5]. Mikrocreditbank hisobotiga ko'ra, faqat shu bank 2024-yilda oilaviy tadbirkorlik dasturi doirasida 2,4 trln so'm kredit moliyalashtirgan[6]. Oxirgi ikki yilda qo'llab-quvvatlash vositalari ancha kengaydi va hududlarga qarab farqlanadigan bo'ldi (2-jadval).

2-jadval

Vosita	Mazmuni	Manba
Kooperativga ulush (2025)	Ijtimoiy reyestrda oilalarga qishloq xo'jaligi kooperativining ustav fondiga ulush qo'shish uchun BHMning 10 baravarigacha subsidiya	PQ-12, 17.01.2025 [2]
Past foizli kredit (2026)	37 ta “og'ir” tumanda oilaviy tadbirkorlik krediti yillik 12 foizgacha arzonlashtirilgan	PQ-49 [3]

Vosita	Mazmuni	Manba
Garovsiz kredit (2026)	Mahallada biznes boshlamoqchi bo‘lgan o‘zini o‘zi band qilganlarga 50 mln so‘mgacha; har 200 mln so‘mga kamida bitta ish o‘rni yaratilishi shart	PQ-49 [3]
“Usta dehqon” rag‘bati (2026)	Har 10 xonadonni daromadli mahsulotga ixtisoslashtirgan tajribali dehqonga 2 mln so‘m; xonadonlarning 30 foizi ixtisoslashsa, yana 75 mln so‘m	PQ-49 [3]
Davlat ta‘minotidagi oilalar paketi (2026)	4 yilgacha BHMning 75 baravarigacha (30,9 mln so‘m) kredit, 1 yil imtiyozli davr; quyosh paneli uchun BHMning 100 baravarigacha subsidiya	Farmon, 1-fevraldan [4]

Qishloq oilaviy tadbirkorligini qo‘llab-quvvatlash vositalari

Jadvaldagi choralar uch maqsadni ko‘zlaydi: pulni arzon va garovsiz berish orqali moliyaga yo‘lni ochish; mayda xo‘jaliklarni kooperatsiya va ixtisoslashuv yordamida bozorga olib chiqish; kreditni ish o‘rni yaratish bilan bog‘lash. Ayniqsa, har 200 mln so‘mlik kredit uchun bitta yangi ish o‘rni talabi [3] yollanma bandlikni ham oshirishga xizmat qiladi.

Hududiy yondashuvning ham ijobiy tajribasi bor. Qoraqalpog‘istonda oilaviy tadbirkorlik kreditini 17,5 foizdan 12 foizgacha tushirish rejalashtirilgan; sababi, hududdagi 2 mingta tadbirkor so‘nggi uch yilda olgan 2 trln 145 mlrd so‘m kreditni o‘z vaqtida qaytargan [10]. Demak, qishloq tadbirkorlari qarzni o‘z vaqtida to‘laydi va ularga arzon foiz berish o‘zini oqlaydi.

Shunga qaramay, bir necha muammo saqlanib qolmoqda. Jahon banki ma‘lumotlariga ko‘ra, eng kam daromadli erkaklar orasida o‘zini o‘zi band qilish ulushi kamaygan [8], ya‘ni faqat kredit berish barqaror biznes shakllanishini kafolatlamaydi. Bundan tashqari, kichik xo‘jaliklar mahsulotini sotish va qayta ishlashda yakka qolgan bo‘lsa, ularning daromadi tez o‘smaydi.

Tadqiqot xulosalariga ko‘ra, tahlil oilaviy tadbirkorlik qishloq aholisining ish bilan bandligi va daromadini oshirishning tez natija beradigan vositasi ekanini ko‘rsatdi. 2025-yilda qishloqda kambag‘allik 9,2 foizdan 6,4 foizgacha kamaydi, shahar bilan farq 1,2 foiz punktga qisqardi [7]. Quyidagi takliflar muallifning shaxsiy fikri bo‘lib, yuqorida keltirilgan faktlarga tayanadi:

- Yakka xo‘jaliklarni kooperatsiyaga va qayta ishlash korxonalariga bog‘lash; PQ-12 dagi kooperativ ustav fondiga ulush subsidiyasi [2] shu yo‘nalishda keng qo‘llanilishi lozim.

- Kredit samaradorligini faqat ajratilgan summa bilan emas, yaratilgan doimiy ish o‘rni va daromad o‘sishi bilan baholash; 200 mln so‘mga bitta ish o‘rni qoidasini [3] boshqa dasturlarga bosqichma-bosqich joriy etish.

- Kreditni o‘z vaqtida qaytaradigan hududlarda foizni arzonlashtirishni davom ettirish (Qoraqalpog‘iston tajribasi [10]), qaytarmaganlarga yangi kredit bermaslik tartibini [5] saqlash.

- Mahallalarda tadbirkorlik ko‘nikmalari, moliyaviy savodxonlik va mahsulot sotish yo‘llarini (onlayn savdo, tayyor mahsulot xarid qiluvchi korxonalar bilan shartnoma) amaliy o‘rgatish.

- Dastur natijalarini (yaratilgan ish o‘rni, daromad o‘sishi) hududlar kesimida muntazam e‘lon qilib borish.

Xulosa qilib aytganda, arzon moliya, kooperatsiya va yangi ish o‘rinlari birga amalga oshirilgandagina qishloqda oilaviy tadbirkorlik aholining barqaror daromadi va to‘liq bandligini ta‘minlaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O‘zbekiston Respublikasining 2012-yil 26-apreldagi O‘RQ-327-sonli “Oilaviy tadbirkorlik to‘g‘risida”gi Qonuni. www.lex.uz

2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2025-yil 17-yanvardagi PQ-12-sonli “2025-yilda aholi bandligini ta‘minlash va kambag‘allikni qisqartirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi qarori. <https://lex.uz/uz/docs/-7327821>

3. 1-martdan “og‘ir” tumanlarda oilaviy tadbirkorlik uchun yillik 12% stavkada kreditlar ajratiladi (PQ-49-son qarori). Gazeta.uz, 2026-yil 12-fevral. <https://www.gazeta.uz/oz/2026/02/12/family-business/>

4. 1-fevraldan davlat ta‘minotidagi oilalarga tadbirkorlik uchun imtiyozli kreditlar beriladi. Spot.uz, 2025-yil 27-dekabr. <https://www.spot.uz/oz/2025/12/27/social-assistance-package>

5. Oilaviy tadbirkorlikni rivojlantirish bo‘yicha Prezident qarori qabul qilindi. Depozit.uz. <https://depozit.uz/news/oilaviy-tadbirkorlikni-rivojlantirish-boyicha-prezident-qarori-qabul-qilindi>

6. Mikrokreditbank: 2024-yilda amalga oshirilgan ishlar sarhisobi va 2025-yil uchun ustuvor vazifalar. https://mkbank.uz/uz/press_center/preview/mkbank-tomonidan-2024-yilda-amalga-oshirilgan-ishlar-natijadorligi-hamda-2025-yil-uchun-belgilangan/

7. 2025-yilda O‘zbekistonda kambag‘allik darajasi 5,8% gacha qisqardi (Milliy statistika qo‘mitasi va Jahon banki kuzatuvlari). Spot.uz, 2025-yil 31-dekabr. <https://www.spot.uz/oz/2025/12/31/poverty-rate>

8. O‘zbekiston kambag‘allik bosqichini ortda qoldirib, o‘rta sinf bosqichiga o‘tmoqda: Jahon banki hisoboti. Gazeta.uz, 2026-yil 25-sentabr. <https://www.gazeta.uz/oz/2026/09/25/poverty/>

9. O‘zbekiston aholisi 38,5 milliondan oshdi (2026-yil 1-iyul holatiga). UzDaily, 2026-yil 25-iyul. <https://www.uzdaily.uz/uz/ozbekiston-aholisi-385-milliondan-oshdi-tugilishlar-32-mingga-kamaydi/>

10. Qoraqalpog‘istonda oilaviy tadbirkorlik kreditlari 12 foizga tushiriladi. Anhor.uz. <https://anhor.uz/uz/news/qoraqalpogistonda-oilaviy-tadbirkorlik-kreditlari-12-foizga-tushiriladi>